



## Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ  
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial  
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով  
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

**Share** — copy and redistribute the material in any medium or format

**Adapt** — remix, transform, and build upon the material



3159

3160

3161

3162

3163

3164

28

1718

U-84







100





Handwritten text: *Handwritten*  
870



50

Printed in Turkey

BARON

معارف عموميہ نظارت جلیہ سنک رخصتیہ  
۶ ذی القعدہ ۳۰۱ و ۱۵ اگستوس ۳۰۰ نومرولی ۴۶۱

# Ն Ա Ր Ե Կ Ը

ԵՒ

ԻՒՐ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԵՑ

ՀՈՐՈՅ



Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

1905





891.99.09

44

# Ն Ա Ր Ե Կ Ը

ԵՒ

ԻՒՐ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ

## ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԵՑ

ՀՈՐՈՅ (Հրահր Երևան)



Կ ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

1905

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԻՄԱԳՐԱՏՈՒՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ԵՒ ԹՎԹԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

**Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ**

Թիւ 27, Ֆինանսներու եօզուէու, Կ. Պոլիս

91388 - 42

7420.57

---

معارف عمومية نظارت جلیله سنک ۲۰ شوال ۱۳۲۲ و ۱۴ کانونون اول  
۱۳۲۰ تاریخلی و ۵۷۱ نومرولی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر



Վ Ա Ղ Ա Մ Ե Ռ Ի Կ

**Մ Ո Ւ Շ Ե Ղ Ի Մ Ե Ւ Շ Ա Տ Ա Կ Ի Ն**

ԿՆԵԱԼ, 1891 — ՄՆՈՒՆԱԼ, 1902

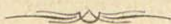




# Ն Ա Ր Ե Կ Ը

Ե Ի

## ԻՒՐ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ՅԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ



Ա.

Մեծ Աղօթողին և Ողբացողին հոգեբուխ և արտառուչ մաղթանքներն ու հեծեծանքները պարունակող այս եզակի մատեանը, իւր երանաշնորհ հեղինակին փափաքին համեմատ, դարերով (չուրջ 1000 տարի) հայ ժողովրդեան ամէն դասակարգին սիրական և նուիրական գիրքը ըլլալէ, հոգևով հիւանդներու և մոլորեալ ու ախտացեալներու զղջման և ապաշխարութեան ամենամեծ օժանդակ, մարմնապէս հիւանդներու և ցաւագարներու անարին ներքեւ մխիթարութեան և բժշկութեան ազդուագոյն միջոց, ջերմեռանդ և հոգեսէր հաւատացելոց ներշնչութեան և բանաստեղծութեան թանկագին աղբիւր, վարդապետներու և վարժապետներու, եւս և աշակերտաց և տղայոց ամեն-

օրեայ ընթերցման և ուսումնասիրութեան առարկայ դառնալէ յետոյ — հարուստին ապարանքին և աղքատին խրճիթին, մենաստանին թէ դպրոցին մէջ փայլելէն, Աւետարանին և Դաւթի Աղօթամատեանին հետ հաւասար պատուով բարձրագլուխ պարծելէն յետոյ, մեր օրով՝ ուր պապենական նախկին բարեպաշտիկ զգացմունք պակասեցան և Եւրոպական գրականութեան խօլ սէրն մոռցնել տուաւ մեր իսկական գրականութեան թանկագին նմոշներն ու գոհարներն, ուր մէկ կողմէն օտար վիպասանութեանց յորձանքը ողորկեց մեր գրական անդաստանը, միւս կողմէ օտարասիրութիւնը և նորասիրութիւնը դաս մը հոգեսէրներու արհամարհել տուաւ մեր նախնեաց աղօթքներն՝ ի նպաստ ամերիկեան աղօթքներու — տակաւ նուազեցաւ Նարեկին նախկին փառքն ու ժողովրդականութիւնը և նոր սերնդին կողմանէ — գէթ Պոլսոյ մէջ — մոռացութեան դատապարտուեցաւ բոլորովին Գրաբարի ուսման հետզհետէ բարձի թողի ըլլալն ու աշխարհաբարի բացարձակ տիրապետութիւնն ալ նպաստեց անշուշտ այս բանիս :

Ո՛չ եւս մեր արդի վարդապետներու ու քարոզիչներուն բերնէն կը լսես Նարեկին գեղեցիկ և ազդու կտորներէն յիշատակութիւններ (citations), դասատուք և գրականութեան դասընթացքներու հեղինակները Պօսիւէներն ու Լամնէները, Հիւկօներն ու Լամարթիններն, Շէքսպիրներն ու Կէօթէները միայն ունին բերանին, և եթէ ազգային հեղինակներու երկերէն ալ կտորներ ցոյց տալ ուզեն հայ դպրոցականաց, Վարժապետեաններու Օտեաններու հեղինակութիւնները — նաեւ իրենցը,

թէ և ըլլան տափակ բաներ — կը հրամցնեն, կը գովեն, կը գովարանեն միայն : Նարեկը գրեթէ բոլորովին արտաքուստ է այսօր դպրոցներէն : Աւելցուը ասոնց վրայ վերջին օրերս Վեննացւոց հանած խնդիրն ալ Ոսկեդարեան և ոչ-ոսկեդարեան լեզուի մասին, որով Նարեկ և Շարականաց մեծ մասը արհամարհանաց հարուած մ'ալ կ'ընդունին այդ տեսակէտով : Ուրեմն զարմանալի չէ որ այս աննպաստ պարագայից բերմամբ սոյն զիրքը դատապարտուած ըլլայ այլեւս գրավածաւանոցներու զարակներուն մէջ փոշոտելու և փտելու նման Պղնձե ֆաղափին և նմանեաց : Եւ սակայն, հաւատացէ՛ք, Նարեկացւոյն Աղօթամատեանը արժանի չէ այսօրինակ ճակատագրի մը : Այդ գրքին մէջ գերբնաիր կտորներ կան բանաստեղծական տաղանդի, իսկատիպ գիւտերու և խորունկ իմաստներու, ոճի վսեմութեան, զգացմանց փափկութեան, ճարտասանական, փոխաբերական այլ և այլ ձեւերու և նկարագրական գեղեցկութեանց որք կ'արժեն մատնանիչ ըլլուի ո՛չ միայն մեր նոր սերնդին և ուսանող և ոչ-ուսանող դասակարգին, այլ և օտարաց : Օրինակի ազգաւ, կարգացէք անգամ մը Նարեկացւոյն Հոգւոյն Սրբոյ ուղղեալ սքանչելի աղօթքը «Աղաչեմ զանփոփոխելի տէրութիւնդ ամենազօր Հոգւոյդ Հզօրի» զոր մեր տղայութեան ժամանակ բերնուց գոց սորված էինք դպրոցը : Նարեկացին իր այս գլուխ գործոցին մէջ բնաւ վար չ'մնար մեծահոգակ քերթողներէն, և կրնամ ըսել կը գերազանցէ իսկ զՄիլտոն իմաստից բարձրութեան, յանդուզն փոխաբերութեանց և մանաւանդ հզօր հաւատքի աւիրնի և ներշնչման



մասին որով օժեալ է այդ աղօթքը ամբողջ (\*): Աւագ Ուրբաթու նկարագրութեան մէջ բաղդատեցէք Նարեկացին Քլոփոսթոքի հետ: Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են նաև «Ձայն հառաջանաց» և այլ մի քանի գլուխներ:

Կը կրկնեմ ուրեմն — ես որ հին գլուխ մոլեռանդ մը չեմ — թէ Նարեկը արժանի չէ՛ այն մուսացութեան և արհամարհանաց ուր ինկած է մեր օրով — ուստից դուրս հանելու համար զօրաւոր և գնահատելի ջանք մը ըրաւ Քասիմ, աշխարհաբարի վերածելով զայն ասկից մէկ երկու տարի առաջ և ժողովրդեան ամէն դասուն դիւրհասկնալի դարձնելով: Եթէ անտեղի էր Նարեկը, իբր պարզ ընթերցանութեան մատեան, մանր տղայոց ձեռքը տալով չարչրկել զանոնք — եթէ այլ եւս իբր կախարդութեանց լուծիչ, դեւերուն հալածիչ, քաղցկեղի բուժիչ, օձերը կապող կամ թմրեցնող չէ կարելի ջատագովել անոր զօրութիւնը, — եթէ ոչ-այժմէակոն չափազանցութիւններ ունի, ինչպէս կոչնակին ընծայած դերին մէջ և միողիքականութեան կ'երթայ — միւս կողմանէ իւր աստուածաբանական տաղանդը, Սուրբ Գրոց մասին ունեցած խորունկ և անօրինակ հմտութիւնը և զա-

---

(\*) Ես պիտի առաջարկէի մեր Բողոքական եղբարց, որք ծիսակատարութիւնն լծողած լոկ հոգեւոր ներշնչման կարեւորութիւն կ'ուտան, բոլորովին մէկդի չնեաել Նարեկը, այլ ընտրել գէթ անկէ ինչ ինչ գլուխներ և անցընել իրենց ժողովածոյին մէջ: Պարծանօք կրնան ցոյց տրուել ատոնք Ամերիկացւոց, Այսպէս՝ Երէջի ձեռնադրութեան ժամանակ լաւ չըլլար որ նորընտիր երէցը կարգւոյ «Աղաչեմ՝ զանփոփոխելին» կ'ուզէ աշխարհաբար, բարձրաձայն ժողովարանին մէջ:



նոնք ի կիր արկանելու եղանակը ամէն քննադատութենէ վեր են : Բայց ինչ որ անզուգական է Նարեկացւոյն վրայ, իր հոգեբանի արտակարգ հանճարն է, որով մեղաւոր հոգիին մինչեւ ներքին խորերը մտնելով, ալքերը քրքրելով, անվեհեր վիրաբուծի սուր դանակով անոր ամենածածուկ վերքերը երեւան կը հանէ և աղաւանդեայ սիրտերն (կարծրութեան տեսակէտով, որով միւս քարերը կը տաչէ, բայց ինք չտաչուիր և ո՛չ թէ փայլունութեանը համար) կը կակղցնէ և զղջումի կը բերէ : Մարդկային նկարագիրներու մասին իր ստեղծնաչարը շատ հարուստ է և իր գործածած երանգներն գերազանցօրէն այլազան ըլլալուն չափ ալ իսկական են : Տեսէք անգամ մը, իր աշխարհասէր և ուխտամոռաց, կեղծաւոր կամ խաչագող կրօնաւորի նկարագրութիւնը ինչ իրական և այժմէական գոյն կը կրէ : «Կերպարանիմ զԴաւթին և գործ զՍաուղայն կատարեմ . . զայլս խրատեմ և ես ինքս անփորձ եմ : Ասեմ և ոչ առնեմ, խոստանամ և ոչ կատարեմ, հաճոյանամ յետին ոամկին (ժողովրդականութիւն չահելու համար) և թագաւորիդ մեծի յաչաց ելանեմ : » Մարդկային մոլութիւնները, խաբէութիւնները, ամբարտաւանութիւնը — կարծես մեր արդի տգեղ բարքերը կենդանի գոյներով ձողկելու, խայտառակելու և քրիստոնէական սքանչելի խոնարհութեան հետ բաղդատելու մասին մէկ հատիկ է : Նոյնպէս մէկ հատիկ է վշտացեալները, հոգւով մարմնով տառապեալ, արգահատելի զղջացեալներն մխիթարելու, կազդուրելու արուեստին մէջ և այս տեսակէտերով դարերէ ի վեր հայ ժողո-

վրդեան իր մատուցած հոգեւոր, շինիչ, բարոյացուցիչ, հրահանգիչ ազդեցութիւնը անուբանայի է : Ամէն անոնք որ ականջալուր խոստովանութեան կուսակից չեն, ինչպէս բողոքականք, շատ լաւ բան մ'ըրած կ'ըլլան կարծեմ եթէ, ըլլա՛յ իրր հրապարակային խոստովանութեան առիթ, այդ գլուխներէն կարդան (աշխարհաբար) ժողովարանին մէջ, ինչպէս կը կարդան Սաղմոսը և թէ՛ առանին կիրակի օրեր և թելադրուին անդրադառնալու ինքն իրենց վրայ :

Որքան խորունկ հոգեբան է Նարեկացին և ներկուռ աստուածաբան, զարմանալի է որ արտաքին հմտութիւններէ ալ անմասն չէ : Ալեկոծութեան մը նկարագրութեան, նաևու մը ներքին և արտաքին կազմուածքին ամէն մանրամասնութեանց նկատմամբ նաւապետի մը չափ և ֆիզիքական ախտաբանութեան մասին ալ ժամանակին ճարտարագոյն վիրաբոյժներուն ու քաջ բժշկներուն չափ կարծես փորձ և տեղեակ ըլլայ : Իրեն իբր թերութիւն վերագրուած լեզուի անհարթութեանց և խրթնարանութեան մէկ մեծ մասը — ինչպէս վերջին բաղդատութենէս համոզում գոյացուցի առ այդ — ազէտ զրչագրաց սխալներէն ու աղաւաղումներէն ծնունդ առած կ'երեւան, որոնք երբ նորոգ և բանաւոր սրբագրութեամբ ուղղուին, անհասկնալի շատ մը տեղեր դիւրահասկնալի պիտի կրնան դառնալ, ինչպէս նաեւ քերականական անկանոնութիւններն ալ ուղղուիլ :



Բ.

Նախընթաց տեսութիւններս պարզելու, Նա-  
րեկացին և իւր գործը վերայիչելու ասիթ տուաւ  
ինծի բազդատական զննութիւն մը որ այս օրերս  
ըրի գրաբար բնագրին և Քասիմի աշխարհաբար  
թարգմանութեան միջեւ: Երկու երեք տարի եղաւ  
կարծեմ յորմէ հետէ մեր Մեծարգոյ բարեկամը  
Քասիմ ձեռնարկեց, ինչպէս ըսինք, ներկայ սե-  
րընդին ծանօթացնելու երանաշնորհ վանականին  
Ազօթամատեանը իր աշխարհաբար ձեւին ներքեւ:  
Իրաւցընէ զիւրին գործ մը չէր այդ, այլ մեծ  
համբերատարութիւն, Ս. Գրոց խորունկ հմտու-  
թիւն, գրաբար լեզուի քաջ ծանօթութիւն, աստ-  
ուածարանական գիտութեան բաւականաչափ պա-  
շար կը պահանջէր: Վերջին դարերու մէջ սոյն  
գրքին ինչ ինչ մութ և խրթին մասերուն մեկ-  
նութիւնք և յուժմունք հրատարակուած էին,  
բայց անբաւական, ումանք ալ գլխովին ենթադ-  
րական և հակասական: — Կ'երեւայ թէ Քասիմէ  
զատ այլք ումանք ալ, եկեղեցական կամ թէ  
աշխարհական, մտադիր էին կամ արդէն ձեռնար-  
կած այդպիսի աշխատութեան մը: Քասիմի անա-  
կընկալ երեւումը մեծ փոթորիկ յարոյց և առաջին  
անգամ Մանգրավեի մէջ հրատարակուած մ'կ քա-  
նի թերթ թարգմանութեան վրայ սաստիկ և կծու  
քննադատութիւններ սկսան տեղալ ամէն դրաց  
տեղական մամուլոյ միջոցաւ. կը յիշեմ որ թարգմա-  
նիչը առանց այս աղմուկէն յուսարեկ ըլլալու կամ

չփոթելու յայտարարեց այն ժամանակ իր թերթին միջոցաւ թէ այդ յարձակմանց շատը լոկ թշնամութեան արդիւնք էին, և թէ միայն Հորոյի քննադատութեանցը կարեւորութիւն պիտի տար իր անաչառ քննադատի (վասն զի քերանացի արդէն մի քանի դիտողութիւններ հալորդած էի իրեն)։ Անկէ ի վեր գործը ամբողջացաւ և հրատարակուեցաւ գրքի ձեւով ալ, բայց և այնպէս այդ նախկին քննադատներէն ո՛չ ոք երեւան ելաւ հրապարակի վրայ, ո՛չ ոք ամբողջին վրայ քննադատական ակնարկ մը ձգեց զարդ. գէթ մեք չտեսանք։

Եւ սակայն կ'արժէ կարծեմք որ Նարեկացի սուրբ Հօր պատուական երկին թարգմանութեան ամբողջին ինչ աստիճան յաջողած ըլլալուն, ո՛րքան վստահելի և հարազատ ըլլալուն նկատմամբ հասարակութիւնը լուսաւորուի։

Տեսնելով որ ընդհանուր լռութիւն և անտարբերութիւն տիրած է այս մասին թէ՛ եկեղեցական և թէ՛ աշխարհական շրջանակներու մէջ, հարկ համարեցայ ես ինքս համառօտ ուսումնասիրութեան մը նիւթ ընել այս անգամ այդ թարգմանութիւնը և բաղդատել զայն բնագրին հետ ծայրէ ի ծայր։ Հայ եկեղեցւոյ այս նշանաւոր վարդապետին և հոգեբանին վրայ ունեցած սէրս ու համարումս, ինչպէս նաեւ հայ բանասիրութեան իմովսանն փոքր ծառայութիւն մը մատուցանելու փափաքս մղեցին զիս ներկայ տօթակէզ օրերուն այս ոչ-հրապուրիչ բաղդատութեամբ զբաղելու և ըստ որում չէ կարելի որ այսքան խրթին աստուածաբանական գիրք մը ծայրէ ի ծայր թարգ-



մանուէր աշխարհիկ անհատի մը կողմանէ առանց որ և է թերութեան և վրիպակի — թերութիւնք և վրիպակք որք անհրաժեշտ է սակայն որ ուղղութիւն և սրբագրութիւն, նոյն իսկ Նարեկացւոյն աստուածաբանական և դրական պատիւը փրկելու համար — և ըստ որում թարգմանիչը ինքնին, իր ձեռնարկած գործին բազմապիմի դժուարութեանցը գիտակ, իր վերջարան-յառաջարանին մէջ ալ յօժարութիւն յայտնած է շորհակալութեամբ ընդունելու թարգմանութեան մէջ պատահած սխալներուն մասին ըլլալիք դիտողութիւնքը, ներկայ տետրիս մէջ ամփոփեցի ըրած բաղդատութեանց արդիւնքը :

Բայց նախ և առաջ ա՛նկ է որ յայտնեմ անկեղծօրէն իմ համոզումս գործին ամբողջին նկատմամբ : Թարգմանութիւնը ըստ ինքեան բաւական յաջող եղած է և ես չեմ կարծեր որ առաջին անգամ ըլլալով որ և է բանասէր մը լաւագոյն թարգմանութիւն մը կարենար ընծայել : Շատ դժուարակնճիռ և խրթին տեղուանք, ուր ես կամ ուրիշ մը դեղեւէինք թերեւս, յաջողած է Քասիմ ընդունելի բացատրութիւն մը ներկայացնել կամ յաջող դարձուածքով մը մէջէն ելնել : Սխալներն ու վրիպակներն ամբողջին բաղդատութեամբ փոքր մաս մը կը կազմեն, և ատոնց ուղղութեամբը վստահելի և հարազատ թարգմանութիւն մը կրնայ համարուիլ . գէթ մենք այդպէս կը կարծեմք : Ոճը սահուն, հաճելի է և եթէ ամէն ատեն գրաբարին ներգաշնակութեան և գեղեցկութեան չէ կրցած հաւասարիլ, շատ տեղեր ալ անկէ վար չէ մնացած : Ոճի ձանձրալի միօրինակութենէ խուսափելու հա-

մար երբեմն թարգմանիչը բնագրէն քիչ մ'ալ հե-  
ռանալ յանձն առեր է, ինչպէս պիտի տեսնեմք ի  
ի ստորեւ : Հետեւաբար կը յուսամք թէ մեր քրն-  
նագատութիւնը չնկատուիր Մեծայարգ թարգման-  
չին կողմանէ իբր ո՛չ-բարեկամական գործ մը . և  
կը հաւատայ մեր անկեղծութեան — երբ յայտարա-  
րեմք որ ամբողջին մէջ իր աշխատասիրութիւնը  
քաջալերութեան արժանի և ձեռնարկը գովելի  
գտած եմք :

ՊՊ.

Ինչպէս յայտնի է բանասիրաց, Նարեկացւոյն  
ոճին մէկ գլխաւոր յատկանիշը սա է որ, մինչդեռ  
տեղ տեղ բառերու և իմաստներու տարապայման  
ճոխութիւն կամ կրկնութիւն կը գործածէ, անզին  
բուն գործողութեան բացատրիչ կարեւոր տարրերը,  
բայերը կրճատել, զօրութեամբ հասկցնել շատ կը  
սիրէ : Այս զեղջումը պատճառ կուտայ ազիկամի  
մեկնութեանց, տարբեր տարբեր թարգմանու-  
թեանց, հասկացողութեանց : Քասիմ շատ տեղեր  
յաջողապէս ելած է այդ դժուարութեանց մէջէն :  
Չյաջողած, ինչպէս և սխալ մեկնած տեղուանքը  
պիտի ցուցնեմք վարն :

Բնագատութեանս առարկայ եղած կամ ո՛ր-  
բագրելի կէտերը նախ կարեւորութեան կարգաւ  
հարկ է քանի մը մասերու բաժնել :

Ա. Անոնք որ սխալ մեկնուած ըրարով՝ կա-  
րեւորութիւն ունին թէ աստուածաբանական և թէ  
բանասիրական տեսակէտերէ : Ասոնք, ինչպէս



կանխաւ ըսինք, թէեւ շատ չեն, բայց եթէ չսըր-  
բագրուին, կրնան նարեկացւոյն համբաւը ազար-  
տել յանիրաւի գրաբարը չհասկցողներու և կամ  
զայն առ ձեռն չունեցողներու քով, ուստի ան-  
հրաժեշտ է որ նշանակուին և ուղղուին Ս. Գրի-  
գորի բազմադարեան յարգն ու արժէքը վեր բը-  
նելու համար, թէ յաչս մերայնոց և թէ օտարաց :  
Բ. կան տեղուանք ուր թարգմանիչը քմածին  
չըջարանութիւններ ըրած է կամ քերականական  
օրինաց իբր գլխովին ըմբոստ ներկայացուցած է  
զնարեկացին, մինչ բնագրին աւելի մօտ թարգ-  
մանութիւն մը — միանգամայն դիւրըմբոսելի լլ-  
լալու պայմանաւ — կարելի էր, առանց այդ ըմ-  
բոստութեան մեղքն ալ ծանրացնելու երանելւոյն  
արդէն ինքն իրեն վերագրած անթիւ մեղքերուն  
վրայ : Գ. փոքրիկ — մէկ երկու գրի — տառասխալ-  
ներ կամ վրիպակներ, որք հաւանաբար տպա-  
գրական վրիպակներ են, բայց գրքին վերջը նշա-  
նակուած չըլլալով իմաստն ալլալած և աստուա-  
ծաբանական մեծ սխալներու իսկ պատճառ տուած  
են, և կր մոլորեցնեն ռամիկ ընթերցողը, եթէ  
այնպէս մնան : Դ. ուրիշ փոքր սխալներ, որք  
առաջնոց կարեւորութիւնը չունին, բայց լաւ կ'ըլ-  
լայ եթէ ուղղուին այժմէն :

### Սկսիմք առաջիկաներէն

ԺԱ. գլխոյն մէջ նարեկացին կ'ըսէ. « Քանզի  
« հաւատացի վասնորայ և խօսեցայ, խրատեալ Պօ-  
« ղոսիւ, ուսեալ ի Գաւթայ . . . որպէս հաւատովք  
« ճանաչել զնա և զգօրութիւն յարութեան նորա

«ըստ առաքելոյն և զհաղորդութիւն շարչարանաց  
«նորա և որ զկնի բերին ասացեալքն, Կցորդ է  
անին եւ յոյժ նմանատիպ հաւատալն իսկապէս և ի  
նորոգս այս փոխադրութիւն որ ի մեզացն ի քա-  
ւութիւն . . . եւայլն :

Նարեկացւոյն այս խօսքերը շատ պարզ են  
ինքնին, բայց Քասիմ չէ կրցած անոնց միտք բա-  
նին հասկնալ և դեղեւած է այս տեղ : Տես ի՞նչ  
պէս կը թարգմանէ այս կտորը (երես 51) «Ինչպէս  
որ հաւատքով կը ճանչնամ զայն, առաքեալին  
ըսածին նման, անոր յարութեանը զօրութիւնը,  
շարչարանքներուն հաղորդութիւնը և ուրիշ ըսած-  
ներն ալ ճանչնամ : Իրարու կցուած են եւ մեկզմեկի  
չեն բաժնուիր կատարեալ կերպով հաւատալն ու  
նոր կեանքի փոխադրուիլն (?) մեղապարտը քաւու-  
թիւն կ'ստանայ եւայլն» — Ահաւասիկ բուն իմաստը  
այս կտորին « . . . թէ ի՞նչպէս հաւատքով կարելի  
է (կամ կրնամք) ճանչնալ զայն և անոր յարու-  
թեանը զօրութիւնը, հաւատքով հաղորդակից ը-  
լալ անոր շարչարանքներուն և ասոր հետեւորդ  
խօսքերը (Պօղոսի) : Այս հաւատքին յարակից և  
յոյժ նման է հաւատալը այն նորագոյն բարեփո-  
խութեան, որով մեղաւոր մը քաւութիւն կ'ստա-  
նայ (կամ կրնայ ստանալ) շարագործը կը դառնայ  
արդար կ'ըլլայ եւայլն» :

Անոր յետագայ պարբերութեան մէջ ալ ան-  
հասկնալի եղած է սա խօսքը «Մեղաւորին սիրտը,  
որուն միտքը (?) թերեհաւատութեան խաւարէն  
զտուելու պէս, երբ մարմնովը ծիծաղի, հոգիովը  
կը հառաչէ» : Պիտի ըլլայ. մեղաւորին սիրտը որ  
թերահաւատութենէ զտուած, ազատած է : Երես



59 «Ընկալ քաղցրութեամբ» այնքան գործածական ընտիր աղօթքը թարգմանութեան մէջ (բաց ի հաղթիցէն) երկու սխալ կը պարունակէ: Նախ՝ «Կերպացո՛ւ զքօ նշանդ ի հետս ելից մաղթողիս» թարգմանուած է ցոյց տուր ինձ կերպը նշանիդ որ փրկութեան ճամբայ մը կը խնդրես: Անհասկնալի խօսք. ստոյգն է «Սաչիդ նշանը գծէ՛ իմ վեր ելնելիք (դէպ ի անկողինը) ճամբուս վրայ — և կամ (դէպ ի անկողինը) ելած ատեն ոտքիս ձգած հետքերուն վրայ» (ուրկէ կը հասկցուի թէ անկողինը մահճակալի կամ ֆերէլիքի վրայ է եղեր):

Երկրորդ՝ յայտնի է թէ այդ աղօթքը քննադատելու առաջ կարդացուելու սահմանուած է և ամէն տեղ երեկոյին կամ գիշերը անկողին մտնուելու ատեն կը զրուցուի: Հետեւաբար սխալ կ'ըլլայ «Եւ սթափեալ վերստին ի ննջմանէ ծանրութեան» խօսքին՝ զօրութեամբ բայ ենթադրել «քեզ կը մատուցանեմ»: այլ պիտի ըլլայ «արժանի ըլլա՛մ քեզ մատուցանելու (երբոր արթննամ)» — ապա թէ ոչ հարկ կ'ըլլար այդ հատուածը «Ընկալ քաղցրութեամբ»էն զատելով՝ առաւօտուն ըսել, որ եղած բան չէ:

Ժ. Գլխոյն որ մէկ մասերն ալ անհասկնալի մնացած են թէ՛ թարգմանչին և թէ՛ ընթերցող հասարակութեան:

Այսպէս «Ոչ ցուցեալ է երբէք եթէ աղաչեաց զքեզ ի ձեռն աւազակացն սրոյ խողխողեալն քանզի կարկամեալ էր:» Այս խօսքը ակնարկութիւն է Աւետարանին յիշած Երիքովի ճամբուն վրայ ինկող վիրաւորին, զոր Նարեկացին նախ քան զԳրիստոս անկեալ մարդկութեան իբր օրինակ կը

ներկայացնէ : Թարգմանիչը կը գրէ (երես 63) «Բնաւ չէ տեսնուած մէկն որ աւազակներու սուրերէն խողխողուելէ ետքը քեզ ազաչէր, որովհետեւ կծկուած էր : » Այս անըմունելի, անիմանալի թարգմանութիւնը պէտք է որ ուղղուի այսպէս . «Բնաւ ըսուած չէ տեղ մը (այսինքն Աւետարանին մէջ գրուած չէ տեղ մը) որ աւազակներուն ձեռքով խողխողուած մարդը քեզ ազաչած ըլլայ (որ զիս ազատէ) վասն զի բերանը բռնուած էր : »

Երես 78 . «Ընդ աջացուացն նեղելոց մշտագիշերն խարխափանօք : » Կ'երեւայ թէ Քասիմ կամ սոյն բառը աճապարանօք աչսցաւացն կարդացեր է և կամ իր նախընտրած օրինակին մէջ իրօք ալ այնպէս գրուած է եղեր, որ անշուշտ սխալ է, զի յարակից խօսքերը բնաւ չեն յարմարիր աչքի ցաւի . ուստի պէտք է սրբագրուի այսպէս . «Մշտատեւ մթութեան մէջ խարխափող կոյրերուն հետ : » Նոյն գլխոյն մէջ Թարգմանիչը յայտնապէս կը սխալի ենթադրելով թէ՛ պոռնիկը 500 դահեկանի պարտք ունէր զոր շնորհած ըլլայ Տէրն մեր : Այդ պոռնիկ կնոջ առթիւ առակ մը ըսաւ Քրիստոս 500 դահեկան և 50 դահեկան պարտք ունեցող երկու պարտատէրներու մասին . ասոր ակնարկութիւն կ'ընէ Նարեկացին :

Երես 109 . «Լոյսն բնութեամբ (Աստուած) Թարգմանուած է քնական շոյսը, որ հիմնովին սխալ է և սխալ գաղափար կուտայ ընթերցողին : Պէտք է ըլլայ «ի բնէ լոյս եղողը» :

Երես 118 . «Իոյզն կասկած արկածից ի միտ բերելով» քերեւ կասկած մը յղացայ Թարգման-



ուած է , մինչ հակառակը կը նշանակէ այս տեղ  
(ինչպէս գաղղ. le peufi առումը երկու կերպով)  
ուստի պիտի ըլլայ «շատ քիչ արկածի վախ ունե-  
նալով այլ ևս» (նաւահանգստին մօտեցած ըլլալուն  
համար) :

Երես 119 . «Որովհետեւ եթէ օրինակ բերուի  
թէ ևայլն» անհասկնալի և սխալ . պէտք է ըլլայ  
«Եթէ այս ըրած ողբալի նկարագրութենէս այնպէս  
մակաբերուի թէ . . . » :

Երես 187 . «Թերեւս ի մաքրացն և ի կամա-  
բարացց . . . այս նուէր հացի բանից մատիցէ» քո-  
կարճիկ համեմատ պատասխանած հաց թարգմանուած  
է , մինչ պիտի ըլլայ «սուրբերէն և կամքը կա-  
տարողներէն այս հացի նուէրը (աղօթքը) քեզ մա-  
տուցուելով» :

Երես 211 . «Իրաւամբ ուխտի երդմնականաւ  
ամենիւն» թարգմանուած է «և սակայն ուխտի  
երդումին իրաւունքովը (հաւատք) արժանի դաս-  
ուեցաւ (աւազակը) արդարներու արքայութեան»  
Արդ՝ վերոյգրեալ գրաբար պարբերութեան իմաստը  
չհասկնալով թարգմանիչը՝ ուխտը , երդումը աւա-  
զակին ընծայած է և հաւաստի մեկնած , մինչդեռ  
ակնարկութիւն է Տեառն մերոյ առ աւազակն  
հաստատապէս ուխտելով , երդմնալով տուած խօս-  
քին (ամենիւն կը նշանակէ ամեն անեմ ինչ ըսելովը) :

Երես 296 . «Տաղտկալի զմահու նոցա դիպ-  
ուածն քեզ գրեցեր» Անոնց մահուան շաղկապի  
դիպումը (?) ինչ վերագրեցիր (Չրհեղեղը) : Սխալ ,  
պիտի ըլլայ «անոնց մահուան աղէտքը քեզ ան-  
հաճոյ թուեցաւ» :

Երես 307 . «Որ անորոկելի գոյնից անսահմա-

նելի հրամանը գծագրելու համար» . — գոյնի հրաման, absurde չէ՞ . ընագրէն աւելի անհասկնալի և անտրամաբանական , նաև սխալ եղած է այս պարբերութիւնը . պիտի ըլլայ . «Դուն , որ գոյնեբով չես որակուիր , քու անսահման հրամանը գործագրելու համար» (գետէն առնուած ջուրը արիւնի փոխեցիր) :

Երես 320 . Զարմանալի է որ թարգմանիչը որ աղօթագրքիս չափ կնճռոտ , խրթին տեղերը յաջողապէս լուծած է , երբեմն դիւրհասկնալի տեղերը կը գլթի , կը սխալի : «Այլ աոցէ զայս կըշտամբութիւն մաքուրն նիւթ պսակաց և պատժապարտն առիթ ազատութեան» պարբերութիւնը կը թարգմանէ այլ ընդ այլոյ խօսքերով : «Այս մաքուր (?) կշտամբանքը պսակի նիւթ թո՛ղ ընդունի» (ո՞վ) — տէր ըստին սասորդելի ընելով կշտամբանքին , մինչ պիտի ըլլայ «թո՛ղ մաքուր , սուրբ եղողը այս (աղօթամատեանիս մէջ պարունակուած) կըշտամբանքները իրեն համար վարձատրութեան , պսակի պատճառ սեպէ , իսկ մեղաւորը (մեղքերէ) ազատութեան առիթ» :

Երես 377 . «Ոչ ի բողոք մահու մարմնոյ հարուածոց , այլ ի կենացն աւետիս ածէ» : Եկեղեցին մեղաւորը ծեծելու , մահուամբ պատժելու համար չէ որ իրեն կը հրաւիրէ , իրեն կը քաշէ , այլ կենաց աւետիսը անոր տալու համար : Նարեկացւոյն այս բանաւոր խօսքին բոլորովին անտրամաբանական , անտեղի իմաստ մը տուած է մեր պատուարժան թարգմանիչը , ըսելով Եկեղեցւոյն շինութեանը առթիւ տուած հարուածները (?) ոչ քե մահուան քողոք , այլ կեանքի աւետիսը կը ցուցնեն :



Երես 385 . ՀԶ. գլխոյն սկիզբը եղած սա-  
խրթին խօսքը սխալ մեկնուած է բոլորովին . «Որ  
ո՛չ ելանէ երբէք ըստ քո բան իր անձեռնարկելի  
որ և մտաց է անհնարաւոր : » Ձեռնարկ մը չկայ  
որ առանց բռ հրաւանկիդ գրուի երբ, ինչ որ վեր է  
մտքի դասողութեան : Գէշ խօսք չէ , բայց նարե-  
կայիին ըսածը այս չէ : Անձեռնարկելին ի՞նչպէս  
ձեռնարկելի կրնայ թարգմանուիլ : Ներելի՞ է ընա-  
ցիրը այլափոխել : Ես , մեղաւորս , կը թարգմա-  
նեմ այսպէս . «Չկայ անկարելի , մարդկային մտաց  
համար անհնարին բան մը որ քու խօսքէդ դուրս  
ելլէ , քու հրամանիդ անսաստէ» (այսինքն դուն  
եղիր ըսես նա չըլլայ) :

Երես 400 . «Երբ ողբերու եւ արցունքներու շա-  
հեկանութիւնները (?) երկինքը կը գրաւեն հիմայ» ի՞նչ  
ըսել է : Բնագիրն է «Ուր այժմ չահալաճառու-  
թիւնք ուղբոց և արտասուաց զերկինս գրաւեն» Հին  
ատենը և դուցէ ցայժմ դաւառներու մէջ վարձկան  
լալկաններ կային , որ մեռելներուն վրայ ողբ կը  
կարդային , կուլային , կը պոռչտէին , երկինքն ու  
երկիրն իրար կ'անցնէին : Անդի աշխարհքն ասոնք  
հինգ փարա չպիտի բնեն ըսել կ'ուզէ Երանելին :  
Թարգմանիչը չէ հասկցեր դժբաղդաբար :

Երես 409 . Հրեշտակաց նուիրեալ ԶԱ. գլխոյն  
մէջ «Այրիչք անաղօտք» խօսքն ալ ճիշդ նախըն-  
թաց «Չեռուցանողք»-ին պէս հրեշտակաց համար  
ըսուած է . նոյնպէս՝ առանց նիրհելու սպասելի  
անոնց կ'ակնարկէ : Մաղթանքը միայն «որով և  
ինձ մեղաւորիս»էն կ'սկսի , հետեւաբար սրբազրելի  
է «Շնորհ ըրէ»ի յաւելմամբ եղած քմածին թարգ-  
մանութիւնը :

Երես 416 . «Լուսնական զիպուածք»ը յու-  
նոտութիւն մեկնուած է , որ բոլորովին անտեղի է ,  
ո՛վ ոք եղած ըլլայ արդէն առաջուց ալ այսպէս  
մեկնողը : Նախընթաց և հետեւորդ յիշուած խօս-  
քերը բնական ազդակներ կ'ակնարկեն , ինչպէս  
խորշակին կամ արեւուն ջապը , մեղաց սառչ ,  
ջրերու հոսանքը , և այլն : Հետեւաբար լուսնական  
զիպուածք ըսուածը լուսնին փոփոխութիւնները  
(phases) կ'ակնարկեն պարզապէս , ինչպէս լրումն,  
խաւարումն և այլն որոց հիները մեծ ազդեցութիւն  
կը վերագրէին :

Երես 420 . Մեծ զգուշաւորութիւն կ'ուզէ  
Նարեկացւոյն կրճատումները լրացնելու մէջ , որ-  
պէս զի խօսքին ընդհանուր իմաստին անհամաձայն  
ձեւ մը չտրուի , և անտրամաբանական բան մը  
ըսած չըլլայ Երանելին , ինչպէս եղած է «Իսկ դո՛ւ,  
փրկութի՛ւն , հոգեպէս միացեալ ի յիս կրկին մաք-  
րեսցես»ը որ միացած ես ինծի հետ թարգմանուեր  
է , մինչդեռ պիտի ըլլայ «Միանալով մաքրէ՛» , զի  
ինքզինքը պոռնիկին և այլոց պէս մեղաւոր կը  
ներկայացնէ : Եթէ Փրկիչը արդէն միացած նկա-  
տէր իրեն հետ , ծայրէ ի ծայր անիմաստ կ'ըլլար  
այս մաղթանքը :

Իսկ նոյն աղօթքին շարունակութեանը մէջ  
(421) «Յանուն քո բարձրեալ»ը բարձրանալով  
թարգմանելը սխալ և անիմաստ կ'ըլլայ , այլ պիտի  
ուզուի . «Քու բարձրացեալ անուանդ համար»  
(քու խաթերդ համար) զիս անարժանս ընդունե-  
ցին (ակնարկութիւն Աւետարանին որ ընդունի  
զՁեզ և այլն խօսքին) :

Երես 430 . Բայց ասոնցմէ աւելի կարեւոր



իմաստի սխալի մը մէջ ինկած է Թարգմանիչը Զե. գլխոյն սկիզբը, զոր հարկ կը համարիմ՝ մատնանիչ ընել ի մասնաւորի, զի որքան յարգելի է ինձ համար Քասիմի Թարգմանութիւնը, անկէ աւելի սիրելի է ինձ Նարեկացւոյն պատիւն ու համարումն : Երանելին իբր թէ ըսած ըլլայ. «Շնորհ ըրէ՛, Տէ՛ր, որ այս մաղթանքի խօսքերուն հետ դադրին և վերջ գտնեն նաև ինկիմֆա խրատեղով յանդիմանեցա և անձնական չար սովորութիւններըս» Այս կերպով՝ ինքզինքը յանդիմանելը, անձնադատ ըլլալը իր չար սովորութեանց կարգը դասած կ'ըլլայ մեր Ս. Հայրը և Աստուծոյ ատոր դադարուը խնդրելու ելած, մինչդեռ միեւնոյն գլխոյն յետագայ մասերուն մէջ կը շարունակէ Երանելին իր ապաշխարողի ինքնանախատ ոճը : Զէ՛, սիրելի Քասիմ, այս արտառոց խօսքը մի դնել Մեծ Աղօթողին և անոր հետ աղօթողներուն բերանը : Ես կը մտածեմ թէ շատ բանաւոր կերպով «ինքնանախատ կշտամբութիւն»ը «բանից մաղթանաց»ին իբր որակիչ, բացայայտիչ կրնայ առնուիլ և Թարգմանուիլ —

«Շնորհ ըրէ՛, Տէ՛ր, որ անձս կշտամբելու համար գրած այս աղօթադրքիս (կամ աղօթքներուս) վերջանալուն հետ՝ դադրին, վերջանան նաև իմ ներքին չար ունակութիւններս» : Գիտեմ որ զուալ ինձի չափ կը սիրես և նախանձախնդիր ես Նարեկացւոյն պատւոյն, հետեւաբար ուրախ պիտի ըլլաս այս բացատրութեանս վրայ :

Երես 455. «Իբր զպատնէչս ամբարեւրձ բերդամարտութեան» քերդին վրային պատերազմողներու անստիկ պատկերի մը պէս Թարգմանած է :

ինձ կը թուի թէ այս պարբերութիւնը կ'ականարկէ հին ատենի մեծ բարանները կամ մանգղիոնները որ փայտէ վիթխարի շէնքերու նման կը կանգնուէին բերդերու զիմաց և ահագին ուռերով կոչնակի նման պարսպին կամ քաղքին դրանք տանկ տանկ զարնելով կը դպրդէին :

Եւ վերջապէս երես 471. «Դո՛ւ ին՛կնդ , (ո՛վ Գրիստոս) յարևարցո՛ւր այս աղօթքը» բանաւոր խօսք մը չէ՛ որ նարեկացիին բերանը դնենք : Ուստի «Դու ինքնդ յարմարեա՛ զաղաչանս պատճառ քեզ փառաց և ինձ մեղապարտիս առիթ բժշկութեան» խօսքը եկո՛ւր պարզապէս և ուղիղ տրամաբանութեան համաձայն թարգմանենք . «Դո՛ւ ինքնդ այս աղաչանքս քեզ փառքի պատճառ և ինձ ալ բժշկութեան առիթ ըրէ :

Պ.

Գիտողութեան և սրբագրութեան առարկայ եղող կէտերուն Բ. կարգը կը կազմեն , ըսինք , այն պարբերութիւնները որք թէև գլխաւոր սխալ մը չեն կազմեր , բայց ընագրէն բաւական կը շեղին կը հեռանան բացատրութեանց մէջ , կամ անոր քերականական ուղիղ կազմութիւնը խնդրոյ ներքև կը ձգեն , և կամ քմածին մեկնարանութիւններ կուտան այնպիսի ասացուածոց որք պէտք չունին ատոնց :

Երես 13. «Ի յարգարոյն կատարելոց կարեաց կցորդ ինձ ժամանեցուցես» . արդար նահատակն .



րու պատկիւն մասնակից ըրի զիս, կ'ըսէ: Իրաւ մութ է բնագիրը, բայց ես կը հասկնամ սապէս «արդար նահատակներէն ինձ օգնական հասցո՛ւ, խրկէ՛.» բանասէրք թո՛ղ դատեն թէ ո՞րն է հաւանականը:

Երես 19. «Պարգեւեալ տացի ի ձեռն սորին ապաշաւ ըղձից» եւ այս աղօթքներուն շնորհիւ անոնց ապաշխարութիւնը կատարեալ սեպուելով բարի փափակները թող կատարուին: Կարծեմ թէ առանց ինքնաստեղծ խօսքերով բնագրէն այսչափ հեռանալու՝ կարելի էր թարգմանել — «ե այս աղօթագրքիս միջոցաւ (կամ աղօթքներուս շնորհիւ) անոնց աշխարհային իղձերուն, ցանկութիւններուն զղջում թո՛ղ շնորհուի»:

Երես 21. «Ղեկաւ այսց թեւոց» այս դեկին քեռովը թարգմանուած է, խօսքին քերականական կազմութիւնը հիմն ի վեր չըջելով: «Այս թեւճակներուն ղեկավարութեանը շնորհիւ» կամ պարզապէս, «այս թեւճակներուն շնորհիւ» կը հասկնամ ես: Չէ՞ մի որ թեւճակները՝ մասնաւոր ղեկ չունեցող նաւերուն մէջ՝ նաւը ղեկավարելու ալ կը ծառայեն:

«Եթէ պահպանակն վստահութեան գանձն ուրուք լքցէ» վստահութեան պահպանը (?) կը թարգմանէ. պահպանակ երբէք մարդու համար չըսուիր: Ուստի պէտք է հասկնալ «եթէ մէկուն ապահովութեան զրահը վրայէն իյնայ»:

Երես 51. Խոնջ կը հասկցուի սա հակասական պարբերութենէն «Ուստի մեղաւորն որ բոլորովին դիտուակ (?) և Աստուծոյ բարիքներէն յուսահատ, կը յուսայ գարձեալ հասնիլ նախկին փառքերուն և այլն»: Ահաւասիկ բնագիրը. «ուստի և մեղուցե-

լոյն իսպառ թաղծելոյ և ակնկալութիւն բարւոյն  
բարձելոյ . . . յուսալ վերստին» և այլն. Պիտի ըլ-  
լայ «ուստի այն տրամաթախի՞մ մեղաւորը , որուն  
բարւոյն ակնկալութիւնը սպառած է , որ շնորհ-  
քին տուած համարձակութենէն զրկուած է , պիտի  
ե յուսայ (այս է Երանելիին միտք բանին , հո՛ս է  
խօսքին հոգին) թէ կրնայ դարձեալ հասնիլ նախ-  
կին փառքերուն »

Երես 52 . « Իսկ ասդատին անկապուտ շնոր-  
հին մնացելոյ հզօրագոյնք են վկայքս » Թարգմա-  
նիչը կը գրէ . « Իսկ մեզք գործելէ վերջ դարձեալ  
շնորհ ստացողներուն զօրաւոր ապացոյցներ կան » :  
Գէշ չէ . բայց Նարեկացին ճիշդ այսպէս չըսեր :  
Այլ աւելի զօրաւոր օրինակներ ունիմ , կ'ըսէ ,  
անանկներու՝ որոց վրայէն շնորհքը բոլորովին գա-  
ցած չէր մեզք գործելէ վերջն ալ : »

Երես 88 . « Եթե այս տեղեկ իսկ սկսելով յան-  
դիսնանութեան շանջանիին դասապարտես » : Բնագիրն  
է « Եթէ դատապարտես՝ աստուտ սկսեալ գտան-  
ջողականն կշտամբութիւն » . ուրիմն աւելի ճիշդ  
պիտի ըլլար թարգմանել — « Եթէ դատապարտես  
զիս (դժոխքի) այս աշխարհքէն սկսեալ տանջող  
յանդիմանութիւններդ (համաձայն քերականական  
կազմութեան բնագրին) » :

Երես 95 . « Գիրկս արկի կենցաղոյս սիրոյ . »  
առանց քերականական կազմութիւնը այսպիսիսե-  
լու կրնայ թարգմանուիլ . « աշխարհային սիրոյ  
փարեցայ » . իսկ թիկունս դարձուցանելը աւելի  
պատշաճօրէն կարելի է կարծեմ թարգմանել  
« կունակը դարձնել » քան թէ նսւր դարձնել :

Երես 101 . Երեսխայի խօսքեղևն ազդուելով ,



պիտի ըլլայ . «Երեմիայի խօսքերուն համեմատ» — տարբերութիւնը ակնբեր է :

Երես 105 . «Զամենայն խայտառակեցից» . ամենիք պիտի խայտառակեմ . սխալ . այն ատեն պէտք էր ըլլար «զամենեային» որ անտեղի խօսք մը կ'ըլլար : Երտակն է «ամէն խայտառակութիւններս երեւան պիտի հանեմ» կամ «ամէն յանցանքներս երեւան հանելով պիտի խայտառակեմ» :

Ո՞վ զիս պիտի մեղմացնէ կ'ըսէ , փոխանակ բնագրին ողորկը բային , որ աւելի գործածական է այժմեան աշխարհարարի մէջ ալ մարդու համար ըսուելով քան մեղմացնելը :

Երես 118 . Նարեկացին շատ կը սիրէ բառագարդութիւնը , բառերու կուտակումը , որոց ամենքը թարգմանելու անհրաժեշտ հարկ չկայ . բայց զգուշութեամբ նայելու է թէ ո՞ր բառը կրնայ զեզջուիլ և ո՞րն անհրաժեշտ է իմաստը չխանգարելու համար : «Տեսարան գլխոյն դիտակի խոնարհեցաւ» թարգմանուած է դիտարանին գրոխը ծոնցաւ , մինչ պիտի ըլլայ (նաւուն) գլխու կողմի դիտարանը (բարձր տեղը , բարձրաւանդակը) վար իջաւ , փլաւ» (ոչ թէ ծոնցաւ այս կամ այն կողմ) :

Երես 132 . Կորսնցնողին (սատանային) կողմը զսայ : Անիմանալի խօսք մը որ կ'երեւայ թէ զսայն հապճեպով «գտի» կարդացուելէն յառաջ եկած է : Պիտի ըլլայ «սատանային սեղան , խորան եղայ» :

Երես 134 . «Եթէ հայեցիս մարդասիրութեամբ քստ որում քոյդ են սովորութիւնք , կողկողիմ և ես» մոռցուած է թարգմանուիլ :

Երես 136 . «Զհոգեկանացն կրից կորուսչացն» .



հոգեւոր կիրքերուն վրայ ճառեմ որոնք կորուստի կը մատնեն : Այս դէսոյն բոլոր պարբերութեանց մէջ յիշուածները Նարեկացւոյն իր անձին վերագրած մեղքերն են և ոչ թէ ընդհանուր տեսութիւն մեղքերու վրայ : Ուստի պէտք է թարգմանուի . «կորստեան պատճառ ելող հոգեկան (աւելի լաւ է և այժմէական Նարեկացւոյն այս բառը քան թէ հոգեւոր) կիրքերու վրայ ճառեմ :» «Զամենածախն յայտնատեսիլ» ի՞նչ ըսել է անն բան յայտնախնայի արեւը : Պիտի ըլլայ «(անչափ խորունկ) խոցերս թէ յայտնի տեսնուած (արտաքին) մարմինս քայքայող վէրքերս (կանկրէնս) : » Զառողջութեանն անբժշկութիւն» . չե՞նք կրնար քերականական կազմութիւնը յարգելով թարգմանել . «առողջութեանս անբուժելի՞ վիճակը» :

Երես 146 . «Քան ինձ նախազրեալն համարդ սակաւութեան» . Ինձի համար աստեանած ինչ թիւերեղ թարգմանուած է : Այս արգարեւ դժուարահասկնալի խօսքը իմ խոնարհ կարծեօքս կրնայ մեկնուիլ այսպէս . «աստղերուն թիւը ևսյն քու մեծութեանդ առջեւ աւելի փոքր են , որքան ինձի համար մեծ է վերոյգրեալ փոքրիկ թիւը (480 օրը 7 անգամ 70 ներելը) որով ինձ քեզ նմանիլ սովբեցուցիր» : Բանասէրք թո՛ղ դատեն :

Երես 148 . «Ո՞վ ոք զանբժութեան ապականարարսն և ոչ տոչորեցաւ» ո՞վ ապականեց անբիծ հոգին եւ չտոչորեցաւ : Ըստ իս բնագրէն առանց հեռանալու այս և նախորդ խօսքերուն վրայ զօրութեամբ հասկցուած ճեւար կամ զգաց բայը աւելցրնելով՝ բանաւոր իմաստը կը հանուի . «Ով իր ապականացու մեղքերը զգաց և սիրտը չայրեցաւ» :

Երես 160. «Որում և ես կցորդիմ թշուառս բանիւ վկայեալ սորին յանցաւորապէս» : Թշուառս բանիւ խօսելու անկարող նշանակութեամբ բնաւ ընդունելի թարգմանութիւն մը չէ : Ըստ իս, այս խօսքը պէտք է լուծել կազմելով սապէս «թշուառս վկայեալ յանցաւորապէս բանիւ սորին» : Ես թշուառականս, որ անոր (Սողոմոնի) վերոյիշեալ խօսքին նայելով վկայեալ մեղաւոր մ'եմ :

«Ծանուցեալ զքեզ թէ իցես» . կը թարգմանէ ճշմարտապէս գորաւոր նախնաւորով զքեզ : Հարազատ թարգմանութիւն չկրնար ըսուիլ կարծեմ ասոր, այլ ենթադրական . ճիշդն է «քու էութիւնդ, գոյութիւնդ ճանչնալով» (ակնարկութիւն Աւետարանին «Եթէ ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած և զոր առաքեցեր զՅիսուս Քրիստոս») :

Երես 170. «Զօծումն շնորհին առ իս դարձելոյ» ինձ գղջացողիս չենք կրնար թարգմանել առանց քերականական կանոնը բոլորովին ոտքի տակ առնելու : Անտարակոյս է որ առ իս դարձելոյ ստորոգելի կամ բացայայտիչ է շնորհին, ուստի պիտի ըլլայ «նորէն վրաս եկող շնորհքիդ օծումը» :

Երես 172. «Որով առ մեզանսն դարձն» որով մեղաւորները դարձի կուզան մեկնելէն աւելի բնագրին իմաստն կը շօշափէ սապէս թարգմանութիւն մը. «որով մեզ քերուեն համար դարձի յոյսը դրուած է, պարտքերու համար թողութեան» և այլն :

Երես 177. «Որդւոյն» որդիին հետ թարգմանելէն աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել «որդւոյն միջոցաւ» :

Երես 178. «Եւ յիշխանական ազդման զգայութեան» . զգացումներու ազդումին իշխող մտքի :



Բարի է խօսքդ , սիրելի Քասիմ , և կարելի է քեզ համար այնպէս է . միտքդ զգացումներուդ կ'իշխէ , բայց դժբաղդարար մարդկանց մեծամասնութեան համար այնպէս չէ , ինչպէս նաև խեղճ Նարեկացւոյն համար : Սա ընդհակառակն յաճախ , ինչպէս հոս ալ (ի դիմաց մեղաւորաց) ինքզինքը կ'այսպանէ թէ զգացումներն կամ զգայարանքներն են որ կ'իշխեն իրեն վրայ :

Երես 179 . Ըստ իս կարեւոր խորունկ իմաստունի «ի ժամանակի» լակոնական ասացուածքը , որով Երանելին կը շեշտէ թէ նոյն իսկ աստուածահաճոյ խօսքերն , քարոզներն ալ տեղին և յարմար ատենին պէտք է ըսուին . «ի ժամանակի» նոյն պահուն չնշանակեր բնաւ :

Երես 184 . «Ի դիրս ասանդականաց»ը սխալ է «Աւետարանաց» հասկնալ , այլ Կտակարանաց կը հասկցուի , զի Նարեկացւոյն ըրած ակնարկութիւնք միայն Աւետարանաց մէջ յիշուածները չեն , եթէ այդպէս տպագրուած ալ կայ , սխալ է :

Երես 186 . «Արքունական հրամանիդ , կեանքի կանոնիդ հաճեալս Ազոնայի տէր կ'ըսէ , ու հրամայած պատուէրդ չպահեր» : Լաւ բացատրուած չէ և թիւրիմացութեան պատճառ կ'ըլլայ . — պէտք է ըսել «ինչպէս որ արքունական հրամանիդ , կեանքի կանոնիդ մէջ (Աւետարան) յիշուած է » :

Երես 191 . «Քանզի արդարեւ մեծ են չափք հրաշից» մութ և դժուարիմաց պարբերութեան տուած մեկնութիւնը յաջող չէ , «որովհետև ազտօտ հոգիս մաքրելի և լուացուած պատկերս ազոտ զերծ պահելէ առելի մեծ է հրաշք գործելը» խօսքը բնաւ Նարեկացւոյն իմաստին չհամապատասխաներ :



Աւելի բանաւոր պիտի ըլլար մեկնել այսպէս «Քեզի համար արդէն չմաքրուած հոգիները (չմկրտուած , ինչպէս անդամաւոյժը) սրբագործելէն աւելի մեծ հրաշագործութիւն մ'է զիս , որ քու ջնջուած եղծուած մէկ պատկերդ եմ , այլեւս մշտնջենապէս մեզքերէ զերծ պահել , մանաւանդ որ այս երկրորդ պարագային մէջ՝ արդէն աւազանին շնորհքն ալ ընդունած ըլլալս քու հայրենական փառքդ աւելի կը բարձրացնէ » :

Երես 192 . «Մատո՛ լսելեացս դրան բացարան» . ակնարկութիւն է Տեառն մերոյ մէկ հրաշքին (Մարկ. է. 33) որով խուլը բժշկեց մատները ականջը խոթելով և թուք քսելով : Եթէ ի բացարան ըլլայ , կարելի էր «ականջներուս դուռներուն բանալիին մօտեցո՛ւ» թարգմանել : Հոս կը նշանակէ «Մօտեցո՛ւ ականջներուս որ բանայ անոր դռները» :

Երես 195 . « Ի բերմանէ ընդունայնութեան ողորմութեամբ հանդարտեցուցես : » Հոգիս ոչընչութիւն արտադրելի (?) դարեցնես : Անիմաստ խօսք : Ես կը թարգմանեմ պարզապէս . « Հոգիս ունայնասիրութեանէ դադրեցնես , բժշկես » :

Երես 200 . « Հոգակրութեամբ տրտմութեանդ » բոլորովին սխալ է սրտմտներու նկատմամբ ունեցած հոգածորեանքդ թարգմանութիւնը : Յարակից խօսքերէն յայտնի կ'երեւայ թէ ակնարկութիւն են Տեառն մերոյ մատնութեան և չարարանաց պարագայներուն . հոս ալ «տրտում է անձն իմ մինչեւ ի մահ» խօսքին : Ուստի «հոգւոյդ զգացած տրտմութեամբը (Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ) վերցուր անմխիթար տրտմութիւնս» պիտի ըլլայ :

Երես 201 . Ի՞նչ բռել է «մեզքերուն զլխաւոր

ծուռնդները , որոնք օրեկօրէն ու անդամներն են մարմնոյ , մինչ «մարմնականացն անդամոց» պարզապէս կը նշանակէ «մարմնոյ անդամներուն» :

Երես 209 . «Ապականութեանս կտրիս» . կարի եթէ շատ նշանակէ , իբր մակբայ ո՛չ կը հոլովի , ո՛չ կը յոգնականայ : Հոս կարիս կարիքին հայցականն է , ուստի «կտրո՛՛ զգազիր թխատիպ կրիցս ապականութեանս կտրիս» քմածին կ'ըլլայ մեկնել Կորսնցու զգուելի թխագոյն երեւոյթը որ կ'ապացուցակե քե խիստ ապակախած եմ . այլ պէտք է ըլլայ «ապականիչ, զազրելի, սեւ սեւ կիրքերուս ազդեցութիւնը ջնջէ՛ : »

Երես 220 . Հոս յիշուած մեղաւորը թէեւ պոռնիկն ալ կրնայ նշանակել , ինչպէս մեկնած են շատեր , բայց ըստ իս տաճարին մէջ աղօթող մաքսաւորին ալ կրնայ յարմարիլ աւելի հաւանականօրէն :

Երես 224 . «Իբր ի թռչս թեւոց կրկնաբարձ բազկաց վերատանողաց յաշխարհն հայրենական հայիլ .» թարգմանիչը այս խօսքը մեկնած է սապէս . «Որպէս զի երբ դէպ ի վեր տանող կրկնակ բազուկներդ բարձրացնես , թեւերուդ թռչտոյր հայրենական աշխարհը նայիս (?) : Թեւերով նայիլ — անհեթեթ խօսք չէ՛ և մեղք չէ՛ նարեկացւոյն բերանը դնել : Պէտք է սրբագրել սա մտօք . «Որպէս զի ինչպէս անոնք իրենց զոյգ թեւերովը (հրեշտակները) վեր կը սլանան , դուն ալ , սրունքներուդ վրայ ուղիղ կայնելովդ դէպ ի վերին հայրենիքդ նայիս» : — «Ո՛վ յիմարն ալ մոռցուած է :

Երես 239 . Ինչ որ ես աչ կը մաղթեմ մեծ վրասահութեամբ , իմ այս հառաջակնին նւանակից հա-



ուայսնֆներս անոր հետ վերընծայեղ է : Դարձեալ  
անտեղի , անտրամարանական խօսք , իր ընելիք  
բանը ուրիշէն մազթել : Պիտի ըլլայ . « Ինչ որ ես  
ալ կը մազթեմ մեծ վատահութեամբ՝ այս հեծե-  
ծանքներուն նման իմ աղաչանքներս ալ անոր  
աղաչանքներուն հետ քեզ վերընծայելով » . ընծա-  
յեղը վրայի պատիւը կորուսած ընծայեալ կարգալը  
կը բաւէ խօսքը ուղղելու (\*) :

Երես 321 . « Լի'ցի ոսկերացս խոստովանիլ »  
« Թո'ղ սկորներս խոստովանին (գերեզմանին մէ-  
ջէն) » . — Թո'ղ խոստովանած սեպուիկն ըսելով՝  
ճարտասանական ձեւը տկարացնելու տեղի չկայ :

Երես 324 . Եթէ յուրացութիւն պարգեւաց  
լուսոյդ բռնադատեսցէ , հայհոյութեանն համբե-  
րութիւնդ աստուածամարտիցն զնոսին կարկեսցէ :  
« Չաւնոնֆ աղ անոնց հետ պիտի պապանձեցնե (իրր թէ  
Հրեայները սատանային հետ) : Հրեայները պապան-  
ձեցնելու իմաստ չկայ բնաւ հոս : Ընդ նոյն սխալ  
աւելադրութիւնը , որ ոմանց տպագրութեանց մէջ  
կայ , չփոթեցուցեր է զՔասիմ , որ հասրետուքիւնն  
ալ վերուցեր է : Պիտի ըլլայ Աստուածամարտե-  
ներուն (հրեայներուն) հայհոյութեան ատեն ցոյց  
տուած համբերութիւնդ զինքը թող պապանձեցնէ :  
Թողոր պիտիներն ալ լաւագոյն է թո'ղ հրամայա-  
կանի դարձնել :

Երես 336 . « Ի յատելիսն հանդիսացիր հերքել  
զնոսա » . ասելիներես աղ զաւնոնֆ հետացուր , աղի-

(\*) Հոս բանասիրաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ՝ Նա-  
րեկի նոր տպագրութեան մը պէտքին վրայ , բանաւոր կերպով  
սրբադրուած բաղդատութեամբ այլ և այլ ձեռագրաց և օրի-  
նակաց :



կամի մեկնութիւն է : Այս մութ խօսքը ես կը հասկնամ , «Ո՛վ տէր , այս ատելի արարածներուն դէմ ելիր և վանէ զանոնք» :

Երես 342 . «Որոնց բացակայութեան կարելի չէ Տիրոջը մօտենալ» . աւելի լաւ կը բացատրուի «որոց միջոցաւ միայն (սուրբերուն) կարելի է Տիրոջը մօտենալ» , (ակնարկութիւն Աւետարանին մէջ յիշուած դեպքաններուն որ Անդրէասին և Փիլիպպոսին միջոցաւ խնդրանքնին Տիրոջը մատուցին — թէեւ Նարեկացւոյն այս տեսութիւնը շատ ճիշդ չէ , որովհետեւ շատեր ալ ուղղակի կը դիմէին Քրիստոսի և շնորհ կ'ստանային : Ուստի եթէ չհամք կրնար ըսել Բողոքականաց հետ թէ սրբոց բարեխօսութիւնը ոչինչ է , կրնամք սակայն խոստովանիլ թէ ակնհայտօրէն յիշուած Տիրոջը մօտենալու) :

Երես 357 . «Զառ քեզ դարձն եղանակեն արգանատելով» անձիս զոջարով քեզ դառնալը շատաչ կը բերեն կ'ըսէ Քասիմ : Ինծի կ'երեւայ թէ այս և յետագայ խօսքերը այն ժամանակին մեռելոց վրայ կարգացուած երգերն ու շարականները կ'արկնարկեն . օրինակի համար՝ Դարձ անձն իմ ի հանգիստ քո որ ողբաձայն (արգանատելով) կ'երգուի , «զնչան Սաչիդ» Նշանաւը և այն , կամ թէ պիտի ենթադրենք թէ այն ատենուան լալկանները այսպիսի երգեր և շարականներ , գանձեր կ'երգեն եղեր :

Երես 367 . «Մի՛ անհուր ուղակիդին սպանդ մուսացի» : Մէկ քանի տպագրութեանց մէջ մեղցի տպուած է , որոց հետեւած է և Մեծարդոյ թարգմանիչը , բայց յայտնապէս սխալ է . որովհետեւ ուղղակէզը արդէն մորթուած կը դրուէր սեղանին

վրայ. (ողջակից, ողջ ողջ այրած ըսել չէ, այլ ողջոյն, ամբողջովին կիզուած, բառացի թարգմանութեամբ յունարէնէն) Ուստի, ըստ իս, թող չմեռնի թարգմանութիւնը բանաւոր չէ (թէ և կարծուի ակնարկութիւն հեթանոսաց և Եղիայի փորձի համար մատուցած զոհերուն), այլ պէտք է մեկնուի սապէս. «անկրակ ողջակէզին զոհը (Նարեկացւոյն մատուցած Ս. պատարագը — կրնայ ըլլալ նաև ակնարկութիւն չարչարանաց և մահուան Փրկչին, մանաւանդ երբ ողջակիցի կարգանք) թող չմոռցուի» :

Երես 375. Մաշկեակը Եղիային որ փայլեցաւ արուեստով, կարծեմ թէ որ և է ընթերցող պիտի հասկնար ճիշտ եղաւ կամ շուտորս, մինչդեռ պիտի ըլլայ «հրաշագործութիւններով փայլեցաւ» :

Յետագայ խօսքն ալ աւելի լաւ է կարգալ և թարգմանել. «Մարմին նիւթական քարի և հողոյ, գոյակից հարազատ զգայականաց և սրբոց.» որ հարազատ գոյակից է սուրբերուն և զգայուններուն, մինչդեռ հարազատ և սուրբերուն խօսքէն բան մը չհասկցուիր :

Երես 403. «Եւ արդ ի վերայ այսքանեաց» Տիրամօր ուղղեալ ժողովրդական մաղթանքին սկզբնաւորութիւնը ո՛չ յաջող կերպով թարգմանուած է. «Արդ այսչափ յուսահատութիւններէ . . . պահուրսեղուտ ասիւնան աստիպցած . . . տրտում հոգևով քեզ կ'ազաչեմ» Ո՞վ է սաստկացեր. ի՞նչ է սաստկացեր. անհասկնալի: Սրբագրելի է սապէս. «Աստուածային բարկութեան այսքան ահ ու սարսափ ազդող (պակուզանողական, բերանս լեզուս բնող) սաստկութեանը առջեւ բոլորովին



չուարած, տրտում տխուր հոգևով քեզ կուգամ  
աղաչել, ո՛վ Սուրբ Աստուածածին»

Երես 405. «Եթէ զիս գտցես, տիրամայր»  
հատուածին ամբողջ միտքը անկապ և անիմաստ  
կը մնա, թէ որ բոլոր տրուած ածականները կոչա-  
կան համարինք, ինչպէս ըրած է նաև Քասիմ :  
Ես պիտի թարգմանէի «Թէ որ զիս գտնես, տի-  
րամայր (պիտի կոչեմ զքեզ — կամ արգա՛րե տիրա-  
մայր կ'ըլլաս) և այսպէս հետեւեալներն ալ :

ՁԱ. գլխոյն սկզբնաւորութիւնն ալ յաջող  
թարգմանուած է (407) «անա հայցուածները»  
ըսելով և «ընդունէ»ն զատ պարբերութեամբ վարը  
դնելով, մինչ ըսելու էր «Աստուածածնայ մաղ-  
թանքներուն հետ ընդունէ՛, ո՛վ տէր, (երկնային  
հրեշտակներուն) աղերսայից խնդրուածքները»  
և այն «Եւ ըստ ընթացից տեսութեան մտաց երու-  
գոյնք» ճիշտ է՛ թարգմանել մտքով տեսութեան  
մասին խիստ արագընթաց, այլ ըսել կ'ուզուի «և  
այնչափ արագընթաց են (հրեշտակները) որքան  
արագընթաց է մտքին տեսութիւնը» :

Երես 428. «Արդար հոչակուինք կատարեալ  
հաւասարութիւն պահելու համար.» Ո՛չ, արդար  
հոչակուինք երբ կատարեալ հաւասարութիւն պա-  
հենք. հաւասարիմ հաւասարութեամբ :

Երես 432. «Լար շաւղին խզեալ» . կը մեկնէ  
թէ հին ատեն չուան կ'անցնէին բազրիքին տեղ  
սանդուխներուն, անոր ակնարկութիւն է . բռնա-  
զբօսիկ է այս, որո՛ւ մեկնութիւնն ալ ըլլայ : Ես  
կը կարծեմ թէ լարիւրինժոռներուն մէջ չմոլորե-  
լու համար չուանի մը ծայր բռնած կ'երթային,  
անոր ակնարկութիւն է :



Երես 440 . Ցաւերուն , ախտերուն քով (հոգեւոր) աւելցնելու տեղի չկայ կարծեմ հոս . մարմնաւոր ցաւերը (հիւանդութիւն) կ'ակնարկէ : Եթէ եւն ըսելու տեղ ալ լաւագոյն պիտի ըլլար ըսել մինակ՝ ըրասն . . . ըրասն . . . Էայլն :

Երես 442 . «Փախիցեն յեօթն տարակոյս»ը , որ ակնարկութիւն է Բ. Օրինաց Ը. գլխոյն 7 համարին , չէ թարգմանուած :

Երես 446 . Ի՞նչ կը հասկնայ ընթերցողը հրաւանիդ մետաղովը ըսուածքէն . մետաղ՝ գեանափոր հանք կը նշանակէ ուր թիւապարտները կ'աշխատեցնէին հին ատեն (և ցայժմ ալ տեղ տեղ) :

Երես 455 . «Կրկնաձիր նշանաւս այսու» աւելի բանաւոր կ'ըլլար կարծեմ կոչնակին (հին ատենի) երկու մասէ բաղկացած ըլլալը հասկնալ , թակաղը և փայտը , ինչպէս կը հասկնան մեկնիչք ումանք ևս :

Ե.

Փամք այժմ տպագրական վրիպակներու , որք գրքին վերջը ընաւ չեն նշանակուած : Մանր մունր սխալներէն առաջ անցուցինք տպագրական վրիպակները , որովհետեւ չեն այն տեսակ վրիպակներէն որք միայն հրատարակութիւն մը կը տգեղցընեն , բայց անհետեւանք են . հապա այնպիսի վրիպակներ կան որ կրօնական և աստուածաբանական տեսակէտով խոշոր սխալներու տեղի տուած են կամ խօսքին իմաստը բոլորովին այլալաւ են կամ անորոշ ձգած , թէև բարեբաղդաբար շատ բաղմամբիւ չեն այսպիսիք :

Երես 53. Հաւատքով պսակուեցաւ (աւաղակը) պիտի ըլլայ հաւատքովը : Բնագրին մէջ և կայ և միտքը պայծառ է, թարգմանութեան մէջ ը ինչ դրուիլը տպագրական վրիպակ ըլլալու է, բայց խօսքը մութ և անիմանալի կ'ընէ :

Երես 67. Լրացուցիր, պիտի ըլլայ լցուցիր :

Երես 108. Երբ զգուեցի աղտոտութիւնով մարմն մտնի փակած է (ո՞վ) . պիտի ըլլայ աղտոտութիւնը :

Երես 131. Այն սրբութեան, պիտի ըլլայ այս :

Երես 161. Ոչխարներ և ոչ թէ ոչխար մը :

Երես 170. Անառակ կնոջմէ. պիտի ըլլայ կնոջմէն :

Երես 174. Հոս մեծկակ վրիպակ մը — թէեւ մէկ գրէ մը բաղկացեալ, վասն զի չեմք ուզեր ենթագրել թէ Նարեկայ թարգմանիչը ըլլայ անուշագրութեամբ կամ թիւր հասկացողութեամբ հեղինակը այդ սխալին : «Հօրդ Էմմանուէլի» բնագիրը եզեր է «Էմմանուէլ Հօրդ» որ պիտի ըլլայ անուշա Էմմանուէլի հօրդ, վասն զի այս անունը երբէք Հօր Աստուծոյ տրուած չէ, այլ Որդւոյ համար ըսուած է Ս. Գրոց մէջ : Եթէ «քեզ որ հայրն ևս Էմմանուէլի» թարգմանուած ըլլար, թէ՛ աւելի պայծառ կ'ըլլար իմաստը և թէ՛ այդ վրիպակն ալ տեղի չէր ունենար :

Երես 187. Արդարացի էր . պիտի ըլլայ և :

Երես 293. Մարդեւոյզ (մարդահաճոյ, շողոքորթ) եզեր է վարդոյ :

Երես 300. Հաւանաբար հարցական նշանի մը պակասը անհասկանալի ըրեր է խօսքը «Տէ՛ր, անաւասիկ չատեցի քեզ ատելի եղողները». պիտի ըլլայ չատեցի :

Երես 304 «Սաղմոսին համար» պիտի ըլլայ հաւանաւս :



Երես 368 . Ահաւաստիկ վրիպակ մ'ալ անճահ  
և ձախող , որ պէտք չէր աննշմար թողուիլ գրքին  
վերջ : Ս. Երրորդութեան համար ըսուած յրուքիւն  
բառը եղեր է Լուսթիւն : Կեցցեն Պ. Գրաշարք  
(հասպա սրբագրողը) : Անյաւերջութեանն ալ կրնար  
ըսուիլ աւելի կարճ բառով «անյաւերջութեան» :

Երես 401 . «Սորելով» պիտի ըլլայ հաւանութեն  
խնայելով , (ճշգիւ սերմանեալ , հաշիւով , խնայու-  
թիւնով ցանուած) :

Նոյն երեսին մէջ պարզ բութի տեղափոխու-  
թիւն մը — անշուշտ տպագրական վրիպակ —  
խեղաթիւրեր է բոլորովին խօսքին իմաստը : «Եւ  
հիմակուաններուն ահաւոր նշանը» եղեր է բութին՝  
անաւորին առջեւը դրուելու տեղ՝ նշանին ետեւը  
դրուելովը , մինչդեռ ըսել կ'ուզուի «և հիմակու-  
աններուս (այսինքն Քրիստոնէից դէմ) խաչը  
դատախազ պիտի կանգնի» :

Ասոնք են Աշխարհաբար Նարեկի մէջ աչքի  
զարկած նշանակելի տպագրական վրիպակները ,  
բայց կան վրիպակներ ալ որ հաւանականութեն  
թարգմանչին ընտրած մնագրին մէջ կային արդէն ,  
զոր օրինակ մերսկերպարան , որ «մերկակերպարան»  
ապուած ալ կրնայ գտնուիլ , թէեւ թարգմանիչն  
ալ անուշադրութեամբ այս վերջին ձեւովս կրնայ  
կարդացած ըլլալ առաջինը , շատ գործածական  
բառ մը չըլլալուն համար (երես 65) : Նոյնպէս  
«զՀոգիդ 'ի բարձանց» , որ զՍուրբ Հոգին կ'ակ-  
նարկէ , իւր ընտրած օրինակին մէջ առանց դի  
տպուած կ'երեւայ : «Մեղօք մեռելոյս» որ մեռե-  
լոց եղեր է : «Նիրհեալ ջրհորոց» որ պիտի ըլլայ  
ջրհորոյն և ըստ այնմ թարգմանուի (երես 51) :



Զ.

Անցնիմք այժմ քիչ մը մանր մունր սխալներու , որ մեր բաղգատութեան Դ. և վերջին մասը պիտի կազմեն :

Ասոնց մէջ նախ և առաջ նշանակելի է ստառին գործածութիւնը , որ այնքան յաճախադէպ է Նարեկացւոյն քով , ինքզինքը որակելու , զիս , եւ ըսելու մտքով նման աշխարհարարի : Թէև մեծայարգ թարգմանիչը շատ անգամ ուշադրութիւն ըրած է ատոր և ճիշդ թարգմանած , բայց երբեմն ալ սխալելով յոգնակիի նշան համարած և խեղաթիւրած է խօսքը . այսպէս

Երես 11 . « Զբանս զղջման » այս իմ զղջման խօսքերս ըսել կ'ուզէ և ոչ թէ « մեր խօսքերը » :

Երես 26 . « Տնկեցիր զամբարիշտս » . զիս որ ամբարիշտ մ'եմ և ո'չ թէ անբարիշտները : Թէև Սաղմոսը յոգնակիի իմաստով գործածած է , բայց հոս Նարեկացին իր վրայ կը մասնաւորէ Դաւթի խօսքը , ապա թէ ոչ՝ իմաստ չելլեր այդ վկայութենէն :

Երես 275 . և ի այս սխալ հասկացողութիւնը դժբաղդարար ամէնէն տգեղ աղաւաղութիւնը պատճառած է ՄԶ. գլխոյն գեղեցիկ նկարագրութեան մէջ , ուր Բ. հատուածին ամբողջ նախադասութիւնները վերէն ի վար սխալ թարգմանուեր են : « Սիրտս նանրախորհուրդ , բերանս չարախօս » և այլն եղեր են՝ պարսպ քան խորհող սիրտեր , չարախօս քերականներ և այլն . փոխանակ ըսուելու սիրտս , քերական և այլն :

Երես 281. «Զբուժեալս արեամբ քով և զբուժեալս սանամբ քով»։ «զի՛ս որ քու արեամբդ բժշկուած և որ քու ստինքներովդ սնած եմ» և ոչ թէ բժշկուածները ու սնուածները (\*):

Երես 283. «Առ չարս ես բարի» և յետագայները պէտք է ուղղուն եզակի առաջին դէմքի թարգմանուելով :

Նմանապէս (երես 462) «զանդամանդեայ սիրտս» ի՛մ սիրտս և ոչ թէ սիրտերը և այլն :

Այս սի սխալէն զատ հետեւեալներն ալ կ'արժեն նշանակուիլ :

Երես 16. Օթոց, թարգմանիչը օրեանս ի տեղ առեր է, մինչդեռ յարակից զգեստ, ծածկոց և այլնի հետ շատ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար այս բառը իր արդի գորգ, խաչի նշանակութեանը մէջ թողուլ : «Արփիացնցուղ ցօղ» . ցօղ մը որ արեւ կը սիռե, եղած բան է, խելքի մօտ բացատրութիւն է, ո՛վ կ'ուզէ ըլլայ այսպէս մեկնողը : «Արեւէն ցրցկուած ցօղ մ'ես» պիտի ըլլայ :

Երես 18. «Փերեւոց»ը հաւանական է որ գերեւոց ըլլայ, որ է գերագոյններուն (հայ-լայֆ) :

«... ցն ալ ասպետ, ազնուական (էսքուայր) նշանակէ, որուն հակառակ եզր կը կազմէ սոսկակաւնը, զոր հետեւակ թարգմանելու հարկ չկայ :

Երես 32. «Զի թեպէտ յոյժ բազում են մասնունքն՝ ի յափունս ջրոյն համահաւաքեալք» .

(\*) Շարականներու թարգմանիչն ալ այս սխալին մէջ ինկեր է Այսօր կանգնեցածին «և որոշի յաշակերտացդ» ինչ աշակերտներէն թարգմանելով, մինչ պիտի ըլլայ — ձեզմէ որ իմ աշակերտներս էք :



այստեղ մանուկն ո՛չ թէ ջուրին եզերքը շատ մը մանր բաներ կան հաւաքուած հասկնալու է , այլ քիչ մը առաջ յիշած աւազի հատիկները կ'ակնարկէ , որոց կը յարմարի զատ զատ (հատիկ հատիկ) բլլալը և չճնիլ ու չշատնայլը , ապա թէ ոչ ծովեզերքը շատ բաներ կան , խեցիներ , ճճիներ , կենդանաբոյսեր որք կ'ածին սլ , կը զարդանան ալ :

Երես 73. «Անպարագիր պատկեր» . զոր կարելի չի գծել թարգմանած է . ես կը հասկնամ , զոր կարելի չէ՛ շրջանակի մէջ առնել (ա՛յնքան մեծ է) :

Երես 77 . «Անպատասպար տառապեալս» . Ինչո՞ւ պարզապէս չթարգմանել «ես որ տուն տեղ չունեցող տառապեալ մ'եմ» փոխանակ ըսելու առանց պատասպարուելու կը տառապիմ :

Երես 88 . Մեռնելու մասնես , աշխարհաբար չ'է , «մահուան կը դատապարտես» ըսել կ'ուզէ :

Երես 89 . Ի՞նչ կը հասկնաք սանջակնի նոր արարած մը շինես խօսքէն : Պիտի բլլայ . «նոր գործիք մը , սարքուած մը շինես (ինձի համար)» :

Երես 95 . «Տիզմա բանաւոր» . այս տեղ բանակակն ըսել է և ո՛չ թէ խօսող , (այս վերջին իմաստով գործածած է ձայնաւոր , խօսնակակն և այլն) : Իսկ «երասանաւ բանին» անտարակոյս է թէ «բանավարութեան սանձովը» ըսել կ'ուզէ և ոչ թէ խօսքի (?) սանձով :

Երես 96 . «Առիգած» սփածանելի , փեշքիւտաչ ըսել է . չեմ գիտեր ինչո՞ւ թարգմանուեր է սաւանն :

Երես 101 . Հրախրեւաչներու տեսակ կարծեմ չըսուիր . ցելիկն մեջ կրնար բլլալ :

Երես 105 . Երկնեչ և ծնիչ միեւնոյն բանը չեն . ինչո՞ւ մէկը միւսին տեղ գործածել :



Երես 130. «Անբաւս մեղայ». անբաւս այս տեղ մակբայ է ստուգապէսին նման և բնաւ «ես անարժանս» չնշանակեր, այլ «անչափօրէն»:

Երես 154. «Զիւրովին երթալ» ինքզինքը սպաննել ըսել է և ոչ թէ ինքնիրենը երթալ (ո՛ւր):

Երես 157. «Օրհնութիւնն արդիւնաւորող արտ մը պտղաբեր». ահա ուղիղ դատողութեան հակառակ խօսք մ'ալ, զոր բարեբաղդաբար Նարեկացին ըսած չէ', այլ 'Քասիմ' իւր մէկ մտազբաղ միջոցին՝ ծուռ մեկնած է «Արփիացնցուղ»ին պէս, պատճառը արդիւնքին հետ շփոթելով: Ճիշդն է «Աստուածային օրհնութեան արդիւնք եղող շատ մը պատճեններու (մարդարէններ, թագաւորներ և այլն) բարեբեր արտ մը» (ակնարկութիւն Ծննդ. գրքին Ժէ. 16ին): «Ուրկէ ծնան» ալ սխալ է. պիտի ըլլայ «Ուրկէ պիտ ծնէին»:

Երես 164. «Իստնացուցիչ» աւելի բարկացնող կը նշանակէ քան թէ տաղտալցնող: «Անծախելի ստացուած». ես անսպառելի ստացուածք պիտի թարգմանէի՝ փոխանակ ենթադրական «հրդեհէ զերծ կալուած» մեկնութիւն:

«Երես 165. Երկնածեմ սանդուխ» պարզապէս «երկինքը ելնելիք սանդուխ» ըսել է (ակնարկութիւն Յակոբայ երազին) և ոչ թէ «սանդուխ մը որով կարելի է նեւնչ արկնից մեջ»:

Երես 167. «Որոշեսցին որոգայթքն» երեւան ելնեն (ծածուկ) թակարդները և ոչ թէ զատուիմ (ո՛ւրկէ): «Քակտեսցին քեղիքն» լուծը սայլին կապող ձողը (օգ) (որ զիս մեղքերու կապած է) և ո՛չ թէ դեկերը. «ընդ մուայ մթութեան» մթութեան տեղ և ո՛չ թէ մեջ:

Երես 170. «Ընդ յիմարարար թմարութեան գինւոյ» . Նարեկացւոյն սիրական ոճն է ածականնեւրուն մէկ մասը այս ձեւով (գոյական սեռական) գործածել՝ միօրինակութենէ խորշելու համար՝ Յիմարի նման քմեցնող խօսքէն պարզամիտ ընթերցողը ինչ կը հասկնայ : Յիմարը որ կը թմրեցնէ ալ չկրնա՞ր հասկնալ . մնաց որ յիմար մը թմրած չըլլար . լաւագոյն պիտի ըլլայ ըսել «յիմարեցնող» թմրեցնող գինիին տեղ» :

Երես 208 . «Ո՛չ արձակմունք շնչոց» կը նշանակէ ո՛չ սաստիկ հոպերը (և ո՛չ թէ փոշիները զոր չեմ գիտեր ուստի հաներ է) :

Երես 225 . «Զի ոմանք ստուարք են և զօրաւորք , այլք փոքունք» ինչո՞ւ ստուարարիւ . ճիշդն է խոշոր :

Երես 227 . Նախընտրելի էր «ապաւինելոյս»ը փոխանակ «ապաւէն և լոյս»ի, երես 231. «Ժանտութիւնը» փոխանակ ծանրութիւնի (տարբերութիւնք օրինակաց) : Մեծարգոյ թարգմանչին մէկ սխալմունքն ալ կը կայանայ երբեմն ընդ նախադրութեան նշակակութիւնը շփոթելուն մէջ , ուր որ ճեղ պէտք էր թարգմանուիլ հետ կ'ըսէ : Այսպէս .

Երես 294 . «Շուքին հետ ճշմարտութիւնը ընդունելով» որ պիտի ըլլայ շոբին ճեղ (հին օրէնքին) :

Երես 260 . «Զմատուցեալն ի մահ» մահուան մօտեցածը . ո՛չ , մեռնելու համար բերուած մահապարտը :

Երես 261 . «Ի տուողիդ հաճութիւն» . տուողիդ . հաճոյ ըլլալու համար և ո՛չ թէ հանրաքանքը :

«Հաւատամ հզօրիդ բանի» կրնար նաև թարգմանուիլ աւելի յարմարապէս «Բու , զօրաւորիդ , խօսքին կը հաւատամ» :



Խուզել, այժմեան աշխարհտարի մէջ կենսա-  
դանեաց մագերը կտրել կը նշանակէ : «Երկրորդը  
փնտոեմ, գտնամ ըսելով առաջինն ալ կորսըն-  
ցուցի» պիտի ըլլայ :

Երես 275 . «Գոյութիւն լեարդի վիմական»  
գոյութիւնը վեմի նման յեարդի . ահաւասիկ աշ-  
խարհաբար մը որ գրաբարէն աւելի անիմանալի է  
Նարեկացին որ նաւապետութեան չափ բժշկու-  
թեան ալ ծանօթութիւն ունի, ըսել կ'ուզէ «Լեարդս  
ալ հիւանդ է, քար կը գոյացնէ : »

Երես 276 . «Աղօթական անխրախոս» առանց  
բացալերուելու աղօթող . պիտի ըլլայ «առանց ե-  
ռանդի, թոյլ, անտարբեր կերպով աղօթող» :

Երես 283 . «Ոչ լքանիս»ը նախընտրելի է  
«ոչ լքանես»էն . չես թուշար, յուսահատիր :

Երես 284 . «Ի վայր կործանման» և ոչ «ի  
վայրի» (տեղ) . հետեւաբար պէտք է թարգմանուի  
«մեղաց անկողինը որուն մէջ փռուած ինկած ես» :

Երես 302 . Տերեւները հովէն տատանելով  
դէպի վար չեն ծոիր (հոսեալք ի խոնարհ), հապա  
վար կը թափին :

Երես 320 . Ինքնարշաւ, ինքն իր ուժովը  
միայն քալող և ոչ թէ արագընթաց :

Երես 324 . «Կապուիլը» վասն զի կապանիք  
աշխարհաբարի մէջ կղպանք, փականք ալ կը  
նշանակէ :

Երես 336 . «Պարապ տեղը յոգնեցար» . պիտի  
ըլլայ «պարապ տեղը կ'աշխատիս» :

Երես 337 . «Անմոռաց պահեց» (ո՞վ) սխալ է  
Քասիմի հետեւած օրինակը և անիմաստ : Ծշղա-  
զոյն է «ամենեւին անմոռաց պահես աստտին . . .



զնշխարս» որ կը թարգմանուի անևտուաց կը պահեսս որով խօսքին բնական կարգն ալ կը շակուի :

«Իբր դժնիկ փշովք խոցոտեալ» կամ ըստ այլ օրինակաց «իբր դժնկի» : Երկու պարագային մէջ ալ դժնիկ գոյական անուն է և կը նշանակէ ֆարս դիֆիլ . ուստի սխալ է դժնիկ թարգմանել : Պէտք է ուզուի «դժնիկի պէս փուշերով խոցոտելով (մարմինը) և կամ «դժնիկի փուշերուն պէս ծակծկելով մարմինը : »

Երես 338 . «Վայրկեանական չկայ բնագրին մէջ, այլ «իրենց վայելուչ հատուցումը» կրնանք ըսել :

«Ի պատառուած» բազում ելից» (ի պատուածս սխալ է), պատառ տեղերուն մէջ իրենց փախուստի շատ մը ճամբայ գտնելով : Պտուտքելը չյարմարիր լուին :

Երես 396 . «Իսպաս» . բուրբովին և ոչ վերջնականապէս :

Երես 400 . «Կամբաստանէ զիս» . և ոչ թէ ամբաստանած է :

Երես 401 . «Ոչ բաւեն բերել» չեն կրնար տանիլ , հանդուրժել և ո՛չ թէ ներկայանալ :

Երես 402 . Որ գերի եղած եւ կորսուելու , բնաւ հայերէն չէ , «որ կորստեան դատապարտուած եմ» և կամ «կորսուելու վրայ եմ» :

Երես 405 . Հայերէն չէ «ինձի հետ հոգա՛» . իմ վրաս հոգ տա՛ր , ինձիք տա՛ր , հոգս քաշէ՛ :

Երես 409 . Ողորմիչ մարդասիրե . այսչափ տառական թարգմանութիւն ալ ներելի չէ կարծեմ , «ուղորմելու մարդասիրութիւնն ըրէ» :

Երես 423 . «Աշխարհլոյս» չէ թէ ողբացած եմ , այլ ողբալի եմ :

Նահանջել չէզոք բայ է և ո՛չ կրաւորական :  
ԵՏ դարձած եւ չէ, այլ նահանջած եմ կամ կը նա-  
հանջեմ (ոտքերս ետ ետ կ'երթան, չունին կարո-  
ղութիւն առջ երթալու) :

Երես 424. «Ընդ հոգւոյս»ը ճիշդ է և ոչ «ընդ  
հոգւոց». հետեւաբար հոգիիս հետ և ոչ թէ հոգի-  
ներու հետ :

Երես 425. «Յաւուրս» այսօր և ոչ թէ անկեկ  
օրուան հաւար :

Երես 426. Նարեկացին եպիսկոպոս չէր, ատ-  
եանը նստելու խնդիր չկար. — բազմութեան առջև,  
ատեանը ելած ատենս :

Երես 447. «Կրից». չարչարանքներուդ և ոչ  
թէ գործերուդ :

Երես 450. Փոխանակ կը վերլնծայուի աւելի  
բանաւոր է «թո՛ղ վերլնծայուի» :

Երես 454. Անիմատ և անյարմար է հոս սի-  
րանաւրը, պիտի ըլլայ «սէրը վատող, արծարծող :»  
Ամենածին կուսին քաղուհոյ ալ եկեղեցւոյ համար  
կ'ըսէ և ոչ թէ կոյսերուն :

Երես 460. «Քու այս հրամայական խօսքովդ»  
կոչնակը իբր խօսք կարելի չէ փոխաբերել : Պիտի  
ըլլայ, «ասոր (կոչնակին) ձայնովը՝ քու հրամա-  
նաւդ՝ թող պակսին և այլն» :

Երես 464. «Թո՛ղ մատուցուի» և ոչ թէ կը  
մատուցուի :

Երես 476. «Քու ես միայն նոր և զարմանալի  
օծեալը» պէտք է ըլլայ՝ փոխանակ որ զարմանալի  
կերպով նորեկն (?) օծուեցարի :

Երես 479. Փչելը, որ Ս. Քիրքին մէջ ալ կի-  
րարկուած բառն է, և ցարդ գործածական և հաս-



կնալի է ամենուս ալ ներշնչելի փոխելու տեղի  
չկայ : Երեսի փչել կ'ըլլայ , բայց ներշնչել՝ ոչ :

Այս մեծ և փոքր սխալներէն ի դատ , որոց  
նմաններ թերեւս գտնուին ուրիշներ ալ , կան  
տակաւին մի քանի դժուարիմաց տեղուանք Նա-  
րեկայ մէջ , զորս ո՛չ մեր պատուարժան բարեկամը  
յաջողած է ըստ բաւականի լուսարանել և ո՛չ ալ  
մենք յաջողեցանք լուծել հապճեպ քննութեամբ :  
Թերեւս աւելի երկար որոճումով կարելի ըլլայ  
գոհացուցիչ մեկնութիւն մը տալ , և կամ հմտա-  
գոյն հայագէտք և Աստուածաբանք աւելի դիւ-  
րութեամբ թափանցեն անոնց բուն իմաստին : Նա-  
րեկացւոյ բնագրին բաղդատական և բանաւոր  
սրբագրութեամբ տպագրութիւն մ'ալ , կը կրկնենք,  
կրնայ մեծապէս սատարել այդ նպատակին : Գրժ-  
բախտաբար Նարեկը և Աստուածաբանութիւնը  
այնքան չեն հետաքրքրեր այսօր գիտական աշ-  
խարհը՝ որքան Խորենացին և հնագիտութիւնը ,  
և չենք յուսար որ հայ և օտարազգի բանասէրք  
այլ եւս հաճին սոյն ազօթամատենին խրթնաբա-  
նութիւններովը զբաղիլ :















